

UNESCO Dünya Mirasının Korunmasında Dünya Mirası Fonları¹

UNESCO World Heritage Funds For The Protection Of World Heritage

Araştırma Makalesi / Research Article

Sorumlu yazar/
Corresponding author:
Azize Ökten

ORCID:
0000-0001-7725-7670

Geliş tarihi/Received:
27.06.2023

Son revizyon teslimi/Last
revision received:
13.11.2023

Kabul tarihi/Accepted:
14.11.2023

Yayın tarihi/Published:
16.12.2023

Atıf/Citation:
Ökten, A. & Gül, H. (2023).
UNESCO dünya mirasının
korunmasında dünya mirası
fonları. *İletişim ve Diplomasi*,
11, 221-245.

doi: 10.54722/
iletisimvediplomasi.1320678

Azize ÖKTEN², Hüseyin GÜL³

ÖZ

UNESCO olarak ifade edilen Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, 1972 yılında “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni kabul etmiştir. Bu Sözleşme, iki boyutun birlikte değerlendirilmesi gerekliliğinden dolayı hem kültürel mirası hem de doğal mirası korumayı amaçlamaktadır. Sözleşmenin karar mercii olan Hükümetler Arası Dünya Mirası Komitesi Dünya Mirası Listesi’ne kayıtlı üstün evrensel değere sahip miras alanlarının özgünlüğü ve bütünlüğünü korumaya odaklanmıştır. Korumayı sağlamak amacıyla taraf devletlere katkı amacıyla Dünya Mirası Fonu bütçesinden çeşitli uluslararası yardımlar sunulmaktadır. Çalışmanın amacı, UNESCO Dünya Mirası Komitesinin, Dünya Mirası Fonlarından ne tür uluslararası destekleri, ne ölçüde ve ne amaçla kullandığını ortaya koymaktır. Çalışmanın kapsamını Dünya Mirası Komitesinin 1977 – 2023 (2023 haziran ayına kadar) yılları arasında gerçekleştirilen toplam 44 Dünya Mirası Komitesi toplantı raporlarında yer alan kararlar ve bu kararlar çerçevesinde sağlanan fon destekleri oluşturmuştur. Çalışmanın yönteminde kavramsal ve kuramsal çerçeveye birlikte literatür taraması gerçekleştirilmiş olup daha sonra UNESCO Dünya Mirası Komitesinin 44 yıllık (1977-2023) raporlarından elde edilen gömülü nicel veriler

¹ Bu makale, ilk yazarın Süleyman Demirel Üniversitesi’nde Prof. Dr. Hüseyin GÜL danışmanlığındaki “UNESCO Dünya Miras Komitesi Fon Yönetiminin Tarihi Kent Merkezlerinde Dönüşüme Etkisi: Dünya ve Türkiye Örnekleri” başlıklı savunulmamış doktora tezinden üretilmiştir.

² UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Doktora Bursiyeri, YÖK 100/2000 Doktora Öğrencisi; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye, azizeokten@hotmail.com

³ Prof. Dr., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye, gulhuseyin@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-6901-541X

nitel analiz yöntemiyle karşılaştırmalı analiz edilmiş, UNESCO Dünya Mirası Fonlarının taksonomisi yapılmış ve sonuçları ortaya konulmuştur. Çalışmada, Afrika Bölgesi'nde yer alan taraf devletlerin Dünya Mirası Fonu'ndan diğer UNESCO bölgelerine kıyasla daha fazla yararlandığı sonucuna varılmaktadır. Afrika Bölgesi'ni takiben yoğunluklarına göre sırasıyla, Latin Amerika ve Karayip Bölgesi, Asya ve Pasifik Bölgesi, Avrupa ve Kuzey Amerika ve Arap Devletleri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO dünya mirası, UNESCO dünya mirası komitesi, dünya mirası fonu, uluslararası yardımlar, koruma

ABSTRACT

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, referred to as UNESCO, adopted the “Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage” in 1972. This Convention focuses on the protection of both cultural and natural heritage, necessitating the consideration of two distinct dimensions. The Intergovernmental World Heritage Committee, which is the decision maker of the Convention, has focused on preserving the authenticity and integrity of heritage sites of outstanding universal value inscribed in the UNESCO World Heritage List. It provides various forms of international assistance from the World Heritage Fund budget, which serves as a catalyst for States Parties to provide protection. The study covers international assistance approved worldwide from 1977 to June 2023 and aims to reveal the amount and types of international support the UNESCO World Heritage Committee provides to which types of heritage protection projects from the World Heritage Fund. The paper covers international assistance approved worldwide from 1977 to June 2023 aims to show what kind of international assistance the UNESCO World Heritage Committee has made available from the World Heritage Fund's budget, to what extent and for what purposes. The scope of the study consisted of the decisions included in the meeting reports of 44 World Heritage Committees held between 1977 and 2023 (until June 2023) and the worldwide international assistance approved in this era. The methodology of the study, a literature review was carried out together with the conceptual and theoretical framework and then the embedded quantitative data obtained from the 44 year (1977-2023) reports of the UNESCO World Heritage Committee were comparatively analysed by qualitative analysis method, a taxonomy of UNESCO World Heritage Funds was carried out and the results were revealed. The study concludes that States Parties in the African Region benefit more from the World Heritage Fund than other UNESCO regions. The African Region is followed by Latin America and the Caribbean Region, Asia and the Pacific Region, Europe and North America, and the Arab States in order of intensity.

Keywords: UNESCO world heritage, UNESCO world heritage committee, world heritage fund, international assistance, conservation

EXTENDED ABSTRACT

UNESCO, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, adopted the Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage in 1972. This Convention focuses on preserving both cultural heritage and natural heritage together, making it necessary to consider the two separate movements together. The Intergovernmental World Heritage Committee, the decision-making body of the Convention, is focused on conserving the authenticity and integrity of heritage sites with outstanding universal value (ouV) registered in the World Heritage List within this scope. It provides various international assistance from the World Heritage Fund budget, which will serve as a catalyst for States Parties to provide protection. The paper aims to show what kind of international assistance the UNESCO World Heritage Committee has made available from the World Heritage Fund's budget, to what extent and for what purposes. The scope of the study consisted of the decisions included in the meeting reports of 44 World Heritage Committees held between 1977 and 2023 (until June 2023) and the worldwide international assistance approved in this era. The methodology of the study includes a literature review carried out together with the conceptual and theoretical framework and a quantitative comparison of the results obtained from the embedded data obtained from the UNESCO World Heritage Committee's reports for a total of 44 years (1977-2023).

As a result of the study, the types and amounts of international assistance approved in the decisions of the World Heritage Committee according to the five main regions of UNESCO were revealed, and it was concluded that the States Parties in the African Region received the most aid. As per the World Heritage Sites, the majority of international support has been allocated to cultural and historical heritage sites, which are the types of sites that require the most stringent protection. For these countries, the overarching benefit of ratifying the World Heritage Convention is that their cultural diversity and natural wealth become part of an international community that values and is interested in historically significant assets of outstanding universal value. States Parties, therefore, make a common commitment to ensure that our heritage is preserved for future generations. Being a State Party to a convention involving sites that are inscribed on the World Heritage List bestows considerable prestige and acts as a catalyst for raising awareness regarding the preservation of heritage. Through its annual meetings, the World Heritage Committee allocates international assistance from the World Heritage Fund budget both to requesting and deemed appropriate States Parties, as well as for the operations of the Advisory Bodies of the World Heritage Committee (ICOMOS, IUCN, ICCROM).

There are a total of 1.157 historical and cultural, natural and mixed heritage sites registered on the World Heritage List as of June 2023. Until June 2023, a total of 2.261 international assistance was provided to these heritage sites, with the approval of

the World Heritage Committee in accordance with the requests of the States Parties. Among the total 2.261 assistance requests, 1.611 were for protection, 452 were for preparation assistance regarding assets on the World Heritage List and Tentative List, and 198 were emergency assistance requests necessitated by perilous situations at the heritage sites. Being a State Party to the Convention by ratifying it provides major benefits, especially for developing countries, and facilitates access to the World Heritage Fund. Approximately \$4 million is awarded during the annual World Heritage Committee meeting to assist States Parties to the Convention in identifying and conserving World Heritage sites, as well as technical assistance in file preparation processes and promoting heritage sites. Since 1977, a cumulative sum of 2,261 units of international assistance have been provided under the World Heritage Fund, with the necessary authorization from the World Heritage Committee. In this context, US \$49,634,322 million of international assistance has been provided to the States Parties. The requests for international assistance between 1977 and 2023, totalling \$5,001 and \$75,000, were the most intensively approved according to the international assistance amount provided by the World Heritage Fund. This accounted for 83% of the classification of assistance amounts. Protection, preparation, and emergency aid comprise the categories of historical and cultural heritage sites that are in highest demand. The Europe and North America Region has the lowest demand for assistance in the regional sense, accounting for 14% of the total. Developed countries' presence in that region helps to explain this scenario better. Although these international assistance requests are also submitted by the developed countries in question, the priority is given to African countries, with developing countries following them. The ranking proceeds from the African Region to the European and North American countries, then the States Parties in the Latin America and Caribbean Region, which encompass heritage regions, the countries comprising the Asia and Pacific Region, and lastly the Arab States, in that order of density.

GİRİŞ

UNESCO, eğitim, bilim ve kültür alanlarında uluslararası iş birliği vasıtasıyla barışı inşa etmeyi önceliklendirmektedir. UNESCO Anayasası'nda "savaşlar, insanların zihinlerinde başladığından dolayı barışın inşası da insanların zihinlerinde oluşturulmalıdır" fikri savunulmuştur. Ayrıca UNESCO'nun programları, 2015 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde tanımlanan amaçlara ulaşılmasına katkıda bulunmayı görev edinmiştir (UNESCO Web Sitesi, 2023 [a]). BM Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Amaçları, şimdi şu an için ve geleceğimiz için, insanlar ve tüm dünya adına barışı, huzuru ve refahı sağlamak amacıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde küresel bir ortaklık içerisinde acil eylem çağrısı olan 17 sürdürülebilir kalkınma hedef içermektedir (UN, 2021 [b]).

UNESCO Anayasası 1945'te Londra'da kabul edilmiş ve 1946'da yürürlüğe girmiştir. UNESCO, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 20 ülke tarafından 16 Kasım 1945 tarihinde kurulmuştur. UNESCO'ya üye ülke sayısı 2023 yılı haziran ayı itibarıyla 193'tür (UNESCO Web Sitesi [b]). UNESCO'nun BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine destek olmanın yanında kendi küresel öncelikleri de bulunmaktadır. Bu öncelikler arasında toplumsal cinsiyet eşitliği, Afrika'ya öncelik verme konuları yer almaktadır (UNESCO Web Sitesi, 2023 [c]). Aynı zamanda UNESCO, eğitime, bilime, kültüre erişimi kolaylaştırmakta, kültürel mirasın korunmasını sağlamakta, kültürel çeşitliliği teşvik ederek uluslararası bağları güçlendirmekte, kalkınma ve iş birliği platformlarıyla bilimsel programları, politikaları geliştirmekte ve desteklemektedir (UNESCO Web Sitesi, 2023 [a], [d]).

UNESCO tüm bu hedefleri gerçekleştirmeye çalışırken görev alanına giren konuların sürdürülebilirliğine de dikkat çekmektedir. Son yıllarda, dünyadaki genel gelişmeler çerçevesinde, insanlık giderek daha olumsuz şartlarla karşılaşmakta iklim değişikliği, doğal afetler, savaşlar, göçler, siyasi, yönetsel, sosyo-ekonomik istikrarsızlıklar yaşamaktadır (Moussiopoulos, 2015, s. 10). Bu koşullar insanlık için tüm kaynakların daha akılcı kullanımıyla verimli yönetimine yönelik davranış değişikliklerini gerekli kılmıştır. Gelecek nesilleri tehlikeye atmadan kaynakların uzun süreli, sürdürülebilir korunması vazgeçilmez hâle gelmiştir (Klarin, 2018, s. 67). Brundtland Raporu'nun (Ortak Geleceğimiz) (1987) ortaya koyduğu sürdürülebilir gelişme yaklaşımı, öncelikle çevreye odaklansa da konunun sosyal, ekonomik yönlerini de dikkate alan bir anlayış geliştirmiştir (WCED, 1987; Sartzetakis, 2015, s. 12; UN, 2021 [a]).

UNESCO'nun görev alanına giren konulara ilişkin pek çok sözleşme bulunmaktadır. Miras alanlarının sürdürülebilir koruma kapsamında yer aldığı 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi bunlardan biridir. UNESCO bu Sözleşme kapsamında kültürel ve doğal miras alanlarının sürdürülebilir korunmasına odaklanarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında UNESCO'nun 1972 Sözleşmesi'nin yapısı ve işleyişinin yanı sıra 1976 yılında kurulan Dünya Mirası Fonu'nun kaynaklarının, dünya genelindeki doğal ve kültürel miras alanlarına yönelik dağılımları incelenmiş ve analiz edilmiştir.

UNESCO 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi

UNESCO'nun 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi, kültürel ve doğal miras alanlarının korunmasına odaklanmıştır (World Heritage Information Kits, 2008, s. 7). Bu sözleşme öncesinde, 1959 'da Mısır ve Sudan hükümetlerinin çağrısının ardından UNESCO uluslararası bir koruma kampanyası başlatmıştır. Mirasın korunmasına yönelik uluslararası bir yaklaşımla devrim yaratan bu ilk kampanya 1960'lı yılların başında Abu Simbel Tapınaklarını kurtarmak için gerçekleştirilmiştir. UNESCO, Nubia'da bulunan Anıtların, Asvan Barajı'nın inşasıyla oluşan Nasır Gölü suları altında kalmasını önlemeye çalışmış ve kültürel mirasın korunmasına

uluslararası boyutta dikkat çekilmiştir. Söz konusu dönemde bu alan için birçok insan kalkınma konusunda kültür ve tarım ikileminde kalmıştır. Fakat UNESCO Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansının eski başkanı, 1965 yılında hem kültürel hem de doğal mirası korumaya yönelik uluslararası bir sözleşme olacak UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi'ne öncülük etmiştir (UNESCO Web Sitesi, 2023 [e]).

Abu Simbel Tapınakları için gerçekleştirilen kampanya için yaklaşık 80 milyon ABD doları harcanmıştır. Bu miktarın yarısı yaklaşık 50 ülkenin sağladığı bağışlardan gelmiştir. Bu durum üstün evrensel değere sahip kültürel alanların korunmasındaki dayanışmayla ulusların ortak sorumluluğunun önemini göstermiştir (World Heritage Information Kits, 2008, s. 7). Bu durum 1972 Sözleşmesi'nin oluşumuna öncülük ettiği kadar Sözleşmenin hemen akabinde Dünya Mirası Fonu'nun oluşturulmasına da katkı sağlamıştır. Abu Simbel Tapınakları için gerçekleştirilen ve son derece başarılı olan kampanya, kültürel mirasın korunmasını ve UNESCO'yu gündeme getirmiştir. Dünya Mirası Sözleşmesi'nin gelişimini teşvik ederek İtalya, Pakistan ve Endonezya'da diğer önemli koruma kampanyalarının uygulanmasına vesile olmuştur (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [f], [j]).

UNESCO 1972 Sözleşmesi, üstün evrensel değeri olan tarihi, kültürel ve doğal miras alanlarını korumayı amaçlamaktadır. Karşılıklı anlayış çerçevesinde ortak mirasımızı korumak; yerel yönetimlerle, özel sektörle, sivil toplumla birlikte tüm taraf devletlerin iş birliğini içeren çok paydaşlı katılımı gerektiren bir sorumluluktur. Dünya çapında miras alanlarının korunmasındaki en büyük sorun; iklim değişikliği, hızlı kentleşme, kitle turizmi, ekonomik kalkınma, doğal afetlerin baskılarıyla birlikte bazı durumlarda kültürel mirasın korunması için finansman yetersizliğine yanıt vermektir (UNESCO Web Sitesi, 2023 [e]).

Taraf Devletler, UNESCO'nun 1972 tarihli Dünya Mirası Sözleşmesi'ni kabul eden ülkelerdir. Böylece, kendi ulusal topraklarında Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilmek üzere dikkate alınacak varlıkları belirleyebilmekte ve aday gösterebilmektedir. Taraf Devletler bir miras alanını aday gösterdiğinde, söz konusu miras alanının nasıl korunduğuna ilişkin öz denetim mekanizması sağlamakta ve sürdürülebilir korunması için bir yönetim planı sunmaktadır. Taraf Devletlerin ayrıca listeye kayıtlı varlıkları için Dünya Mirası değerlerini korumaları beklenmekte ve durumları hakkında periyodik rapor vermeleri teşvik edilmektedir. 2023 yılı itibarıyla 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul eden 195 Taraf Devlet bulunmaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [c]).

1972 Sözleşmesi, miras alanlarının korunmasında sorumluluğu olan yerel yönetimler, merkezî hükümetler, yerel topluluklar, yerli halklar, sivil toplum kuruluşlarıyla diğer ilgili taraflarla ortaklıklar dâhil olmak üzere pek çok paydaşın katılımını desteklemektedir. Sözleşme, Dünya Mirası alanlarının tanımlanması, aday gösterilmesi, yönetimi ve sürdürülebilir korunması süreçlerinde, cinsiyet dâhil dengeli katılımın sağlanmasını teşvik etmektedir (UNESCO WHC, 2019, 43.COM/11A, s. 10). Taraf Devletlerin, Dünya

Mirası Sözleşmesi ile ilgili programlara ve faaliyetlere dâhil edilmek amacıyla her yıl toplantısı düzenlenen Dünya Mirası Komitesinin, iki yılda bir düzenlenen Dünya Mirası Sözleşmesi Taraf Devletler Genel Kurulunun ve UNESCO'nun Yönetim Organlarının kabul ettiği ilgili politika ilkeleriyle uyumlaştırılarak hareket etmeleri sağlanmaktadır. Örneğin bu kapsamda, UNESCO'nun yerli halklarla ilişki kurma politikası ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve uluslararası insan hakları standartları da dâhil olmak üzere diğer ilgili politika ve belgeleriyle ana akım hâline getirmeye teşvik edilmektedir (UNESCO WHC, 2019, 43.COM/11A, s. 13).

UNESCO'nun 1972 Sözleşmesi kapsamında sonu tek rakamlı yıllarda UNESCO Genel Merkezi'nde düzenlediği Genel Konferans oturumları sırasında 1972 tarihli Dünya Mirası Sözleşmesi kapsamında Taraf Devletler Genel Kurulu toplanmaktadır (UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi, md. 8, s. 4). Genel Kurul, tüm Taraf Devletlerin katkı sunmasında geçerli olacak Dünya Mirası Fonu oranını belirlemekte ve karar almada etkin olacak Dünya Mirası Komitesi üyelerini seçmektedir (UNESCO WHC – Rules of Procedure, 2015, s. 20).

Sözleşme, miras alanlarında ulusal egemenlik veya mülkiyete hâle getirmeksizin korunması için uluslararası toplumun bir bütün olarak iş birliği yapması gereken bir dünya mirası anlayışını oluşturmaktadır (UNESCO World Heritage Information Kits, 2008, s. 5). Şekil 1'de de görüleceği üzere UNESCO 1972 Sözleşmesi kapsamında yer alan kültürel miras; kültürel anıtlar, yapı toplulukları, tarihî ve kültürel miras alanlarından; doğal miras ise doğal anıtlar, jeolojik ve fizyolojik oluşumlar, doğal miras alanlarından oluşmaktadır.

Şekil 1. Dünya Kültürel ve Doğal Miras İçerikleri

UNESCO Dünya Mirası

Tarihî, kültürel ve doğal miras, geçmişten gelen ve günümüzdeki değerleri gelecek nesillere aktarılan, yeri doldurulamaz somut ya da somut olmayan hazinedir. Tarihî mirasın, dokunun ve yapıların korunması için düzenlenen Mayıs 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'ne göre; tarihî kültür/anıt varlığı ya da mirası kavramı; mimari eserler ve büyük sanat eserleri yanında, “zamanla kültürel bakımdan önem kazanmış eserler”le “belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihî bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal yerleşimleri” de kapsamaktadır. UNESCO, dünya çapında insanlık için üstün evrensel değerde olduğu düşünülen tarihî, kültürel ve doğal mirasın tanımlanmasını, korunmasını ve muhafaza edilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [a]). 17 Ekim - 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te UNESCO Genel Merkezinde, UNESCO Genel Konferansının on yedinci oturumu gerçekleştirilmiş (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [d]) ve bu oturum kapsamında, 16 Kasım 1972 tarihinde Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Dünya Mirası'nı istisnai kılan şey evrensel uygulanmasıdır. Dünya Mirası alanları, bulunduğu bölgeye bakılmaksızın bütün dünya halkına aittir.

Dünya Mirası alanlarımızı gelecek nesiller için korumak amacıyla Dünya Mirası Merkezi, 1972 Sözleşmesini teşvik etmeye ve UNESCO Dünya Mirası alanlarının korunmasını güçlendirmeye adanmış çok çeşitli paydaşlar, hükûmetler, uluslararası hükûmet kuruluşları, sivil toplum ve özel sektörle ortaklıklar kurmaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [e]).

Budapeşte Dünya Mirası Deklarasyonu

1972 tarihli Dünya Miras Sözleşmesi 2002 yılında 30. yılını kutlamış ve Birleşmiş Milletler 2002 yılını Kültürel Miras yılı ilan etmiştir. Budapeşte'nin ev sahipliğinde 24-29 Haziran 2002 tarihleri arasında Dünya Mirası Komitesi Oturumu gerçekleştirilmiş; Dünya Mirası kapsamında Budapeşte Deklarasyonu kabul edilmiş ve yayımlanmıştır (UNESCO WHC-02/CONF.202/25, 2002, ss. 6-7). Deklarasyon ile Dünya Mirası Komitesinin, 30 yılda Sözleşme kapsamında üstün evrensel değere sahip tarihî, kültürel ve doğal mirasın korunmasında benzersiz bir uluslararası iş birliği aracı olduğunun altı çizilmiştir (UNESCO WHC-02/CONF.202/5, 2002, ss. 1-7):

Budapeşte Deklarasyonu ile Dünya Mirası Komitesininin 26. Oturumunda Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulanmasını teşvik etmek amacıyla dört stratejik ana hedef belirlenmiştir. Bunlar, Güvenilirlik (Credibility), Koruma (Conservation), Kapasite Geliştirme (Capacity-building) ve İletişim (Communication)'dir. Söz konusu stratejik hedefler, “dört C” olarak anılmaktadır.

2007 yılında Yeni Zelanda'nın ev sahipliğinde Dünya Mirası Komitesininin 31. Oturumu gerçekleştirilmiştir. Söz konusu oturumda Budapeşte Deklarasyonu'na Yeni Zelanda önerisiyle “dört C” olarak anılan Dünya Mirası Sözleşmesi stratejik hedeflerine

“beşinci C” olan “Communities” (Topluluklar) eklenmiştir. Dünya Mirası Sözleşmesi’nin uygulanmasında toplulukların rolünün geliştirilmesi önerisi kabul edilerek stratejik hedefin beşinci “C”si olmuştur (WHC-07/31.COM/13B, 2007, ss. 2-7). Stratejik beş hedef şunlardır; güvenilirlik (credibility), koruma (conservation), kapasite geliştirme (capacity building), iletişim (communication), topluluklar (communities) (UNESCO WHC-07/31.COM/13B, 2007, ss. 2-7).

Dünya Mirası Listesi Adaylıkları

Ülkeler, Dünya Mirası Sözleşmesi’ni imzalayarak kültürel ve doğal miraslarını koruyacakları taahhüdünde bulunmaktadır. Dolayısıyla kendi topraklarındaki muhtemel miras alanlarının UNESCO’nun Dünya Mirası Listesi’ne dâhil edilmesi kapsamında adaylık teklifleri sunabilmektedirler. Adaylık sürecinde ilk adım geçici liste oluşturmaktır. Ülkeler Geçici Miras Listesi’yle sınırları içinde yer alan önemli kültürel ve doğal miras alanlarının bir “envanterini” ya da Geçici Listesi’ni çıkarmaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [h]).

Sözleşmeye Taraf Devletler, Geçici Miras Listelerinde yer alan miras alanları için adaylık dosyası hazırlayarak Dünya Miras Listesi’ne kaydedilmek üzere sunabilmektedir. Bundan sonraki aşamada, Dünya Mirası Merkezi dosyayı değerlendirilmek üzere miras alanına uygun Danışma Organlarına göndermekte ve bağımsız olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu Danışma Organları; Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN)’dir. Danışma Organları, aday gösterilen tarihi, kültürel ve doğal miras alanlarına ait değerlendirmelerini Dünya Mirası Komitesine sunmaktadır. Üçüncü Danışma Organı; Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM), Dünya Mirası Komitesine kültürel alanların korunması ve eğitim faaliyetleri hakkında uzman tavsiyesi sağlayan hükümetler arası bir kuruluştur.

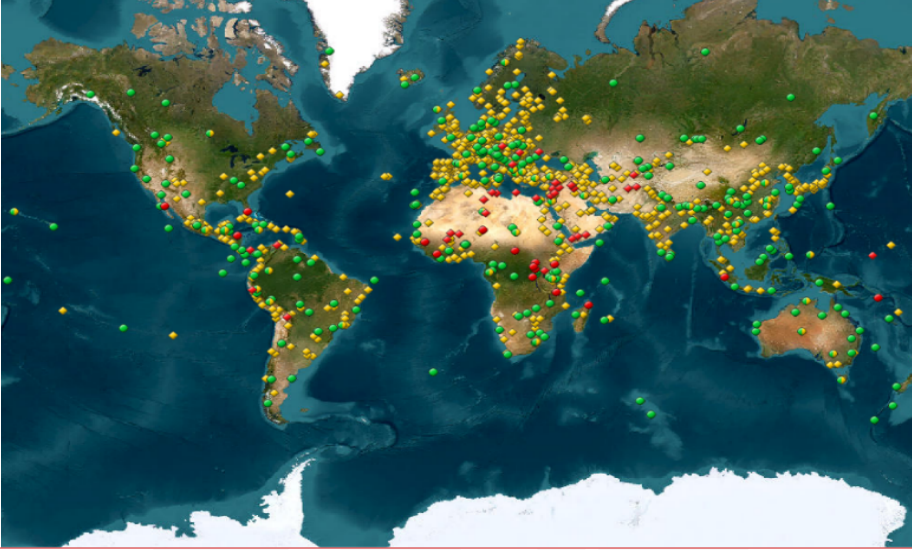
Geçici Miras Listesi’nde yer alan bir miras alanı aday gösterildikten ve değerlendirildikten sonra, listeye kaydedilmek (inscription) üzere nihai kararı yılda bir kez toplanan Hükümetler Arası Dünya Mirası Komitesi vermektedir. Bu komite aynı zamanda Taraf Devletlerin talep ettiği veya uygun görülen miras alanlarına Dünya Mirası Fonlarından oluşan uluslararası yardımların değerlendirilmesi ve karara bağlanmasından sorumludur. Ayrıca; Komite 1972 Sözleşmesi’nin uygulanmasından sorumlu ana organdır (UNESCO World Heritage Information Kits, 2008, s. 15).

Dünya Mirası Listesine Kaydedilmek Üzere Uygulanan Seçim Kriterleri

Taraf Devletler, miras alanlarına ilişkin Dünya Mirası Listesi’ne kaydedilmek üzere adaylık dosyaları hazırlarken, özgünlük ve bütünlük çerçevesinde, miras alanlarının üstün evrensel değere sahip olması ve on seçim kriterinden en az birini karşılaması

gerekmektedir. Bahse konu kriterler, 1972 Sözleşmesi metninin yanında Dünya Mirası Komitesinin ana çalışma aracı olan Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik oluşturulan "Uygulama Rehberi" ilkelerinde açıklanmaktadır. Dünya Mirası alanları altı kültürel ve dört doğal kriter temelinde toplam 10 kriter kapsamında seçilmektedir.

Şekil 2. Dünya Mirası Listesine Kayıtlı Miras Alanlarının Dünya Üzerinde Dağılımı

Kaynak: UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [i]

2023 yılı itibarıyla UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı toplam miras alanı sayısı 1.157'dir. Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı miras alanının; 900'ü tarihî ve kültürel miras alanları, 218'i doğal miras alanları, 39'u ise hem kültürel hem doğal miras alanı kriterlerini birlikte barındıran karma miras alanlarıdır. Söz konusu Dünya Mirası Listesi, Sözleşmeye taraf toplam 195 devletten 167'sine ait miras alanlarını içermektedir. 2023 yılı haziran ayına kadar Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı hiçbir varlığı bulunmayan Taraf Devlet sayısı ise 28'dir. Ayrıca 34 Taraf Devlet'e ait toplam 55 miras alanı, korunma bakımından kritik durumlarından ötürü Tehlike Altındaki Miras Listesi'ne kayıtlıdır. UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı çok uluslu/seri/sınır aşan özellikle 43 miras alanı bulunmaktadır. Dünya Mirası Listesi'ne 1978 yılından 2023 yılına kadar 44 yılda kaydedilmiş kültürel, doğal ve karma miras alanlarının sayısı 2023 haziran ayı itibarıyla 1.157'ye ulaşmıştır. Bunlar sayılarına göre kültürel miras alanları, doğal miras alanları ve karma miras alanları olarak sıralanmaktadır. 2000 yılında Avustralya'nın Cairns kentinde gerçekleştirilen Dünya Mirası Komitesinin 24. Oturumunda; 50 kültürel miras alanı, 10 doğal ve bir karma olmak üzere toplam 61 miras varlığıyla Dünya Mirası

Listesi'ne en çok kaydın gerçekleştirildiği yıl olmuştur. Listeye 1989 yılında bir karma, iki doğal, dört kültürel miras alanı olmak üzere toplam yedi varlık; son yıllarda, özellikle 2021 yılında tarihî ve kültürel miras alanında 29, doğal miras alanında 5 olmak üzere 34 miras alanı kaydedilmiştir (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [f], [g]). Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı varlıklar, dünya üzerindeki tarihî, kültürel ve doğal miras zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Şekil 2'de yer alan göstergelerden sarı olanlar tarihî veya kültürel miras alanlarını, yeşil olanlar doğal miras alanlarını, kırmızı olanlar ise tehlike altında bulunan miras alanlarını temsil etmektedir. Dünya Mirası Listesi'nin oluşumu, miras alanlarının aday gösterme ve seçim olmak üzere iki farklı aşamasının ve üç farklı aktörün; Taraf Devletler, Danışma Organları ve Dünya Mirası Komitesinin etkileşimli istişaresinin sonucudur (Bertacchini ve Saccone, 2012, s. 330).

UNESCO Dünya Mirası Komitesinin Yapısı

UNESCO 1972 Sözleşmesi'ne göre, üstün evrensel değere, özgünlük ve bütünlüğe sahip kültürel ve doğal miras alanlarını korunma amacıyla oluşturulan UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi Hükümetler Arası Komitesi, "Dünya Mirası Komitesi" olarak ifade edilmektedir. Dünya Mirası Komitesi, UNESCO Genel Konferansında 1972 Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle Dünya Mirası Fonu ile birlikte kurulmuştur. Dünya Mirası Komitesi Üye Devletlerini, dört yıllık sürelerle Sözleşmeye taraf 21 devlet temsil etmektedir (UNESCO 1972 Sözleşmesi, md. 8, ss. 4-5). Dünya Mirası Sözleşmesi'ne göre, Taraf Devletlerin Komite Üyeliği görev süresi Sözleşmede belirtildiği gibi altı yıl olarak belirlenmiştir. Bu duruma ek, Taraf Devletler diğer Taraf Devletlerin Komitede yer almalarına imkân tanımak adına, gönüllü olarak yalnızca dört yıl komite üyesi olmaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [b]). Dünya Mirası Komitesi kararlarında etkili olan ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), IUCN (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) ve ICCROM (Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi) Dünya Mirası Komitesine yetki alanları kapsamında danışmanlık yapan organlarıdır (UNESCO 1972 Sözleşmesi, md. 8, s. 5).

Dünya Mirası Komitesi, yılda en az bir kez olağan oturumda, Komitenin talebi üzerine de olağanüstü oturumlarda toplanmaktadır. Komite, bir sonraki oturumun yerini belirlerken dünyanın farklı bölgeleri ve kültürleri arasında adil bir rotasyon sağlama gereğini dikkate almaktadır (UNESCO WHC – Rules of Procedure, 2015, ss. 5-6). Komite Bürosu bir başkan, beş başkan yardımcısı ve bir raportörden oluşmaktadır. (UNESCO WHC – Rules of Procedure, 2015, s. 9). Dünya Mirası Komitesi Sekreterliği (Dünya Mirası Merkezi) işleyişi: Dünya Mirası Komitesine, UNESCO Genel Direktörü tarafından ataması gerçekleştirilen bir Sekreteryaya tarafından desteklenmektedir. Sekreterliğin işlevi özellikle bu amaçlar doğrultusunda 1992 yılında kurulan UNESCO Dünya Mirası Merkezi tarafından yürütülmektedir. (UNESCO WHC, Operational Guidelines, 2021, md. 27, s. 16).

UNESCO Dünya Mirası Fonu

UNESCO'nun 1972 Sözleşmesi kapsamında yer alan 15. maddede; üstün evrensel değeri olan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması İçin "Dünya Mirası Fonu"ndan 1977 yılında uluslararası yardımlar dağıtılmaya başlanmıştır. Her yıl düzenlenen Dünya Mirası Komitesi toplantısında, Dünya Mirası Fonu bütçesinin miktarına ve kullanımına ilişkin kararlar alınmaktadır. Dünya Mirası Fonu bütçesi, 2022 ve 2023'ü kapsayan iki yıllık dönem için 5,9 milyon ABD doları ve Dünya Mirası Sözleşmesi'nin 21.2 maddesinde tanımlandığı üzere acil durum yardımı için de 400 bin ABD doları tutarındadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [k]).

Dünya Mirası Fonu, uluslararası yardıma ihtiyacı olan ve bu yardımı talep eden Taraf Devletlerin miras alanlarına ilişkin koruma, eğitim ve teknik destek, sürece hazırlık faaliyetlerini desteklemek için yılda yaklaşık 4 milyon ABD doları sağlamaktadır. Dünya Mirası Komitesi fonların dağıtımını konusunda Taraf Devletin taleplerinde miras alanının aciliyetine göre tahsis ederek, önceliği ilk sırada tehdit altındaki alanlara vermektedir (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [l]). Dünya Mirası alanlarının korunması, bu alanların ihtiyaçlarını karşılayacak mali kaynaklar olmadan mümkün değildir. Dünya Mirası Fonu bütçesinin çoğunluğunu Taraf Devletlerin zorunlu ve gönüllü katkılarından oluşturmaktadır. Diğer gelir kaynakları, Dünya Miras yayınlarının satışından elde edilen kârlardan veya belirli amaçlar için ülkeler tarafından bağışlanan diğer fonlardan oluşmaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [l]).

Dünya Mirası Fonunda Mali Düzenlemeler ve Uluslararası Yardım

Dünya Mirası Sözleşmesi'nin 13.1, 13.2 ve 19 ila 26. maddeleri uyarınca, Taraf Devletlerin Dünya Mirası Listesi'nde kayıtlı veya potansiyel olarak listeye kaydedilmeye uygun varlıklar için "Uluslararası Yardım" sağlanmaktadır (UNESCO 1972 Sözleşmesi, md.13, md. 19, md. 26). Uluslararası Yardım, ulusal düzeyde yeterli kaynaklar ve destekler sağlanamadığında Dünya Mirası ve Geçici Liste özelliklerinin korunması ve yönetimi için ulusal çabalara ek olarak görülmektedir (UNESCO WHC, Circular Letter, CL/WHC-23/01, s. 1). Dolayısıyla burada Dünya Mirası Fonu'nu ülkelerin söz konusu durumlar için yetkili organlarına katalizör görevi de sağlamaktadır.

Dünya Mirası Fonu'nun amacı, bütçesini oluşturacak kaynaklarını sağlayarak, Sözleşme ve mevcut yönetmeliklerin şartlarına uygun, üstün evrensel değeri olan Dünya Kültürel ve Doğal Mirası'nın özgünlüğü ve bütünlüğünün korunmasına yardımcı olmak amacıyla uluslararası yardım sunmaktadır. Fonun mali dönemi, UNESCO'nun düzenli bütçesinin mali dönemine denk gelen art arda iki takvim yılını oluşturmaktadır (UNESCO WHC Web Sitesi, 2023 [f]). Dolayısıyla Dünya Mirası Komitesi Uluslararası Yardım bütçesini iki yılda bir belirlemektedir.

Uluslararası Yardım, UNESCO Mali Tüzüğü hükümlerine uyarınca, Dünya Mirası Sözleşmesi kapsamında kurulmuş bir “güven fonu” (Funds-in-Trust), Dünya Mirası Fonu tarafından finanse edilmektedir. Dünya Mirası Listesi’nde yer alan ve ani, beklenmedik afetler, savaşlar nedeniyle ciddi hasar görmüş veya ciddi hasar görme tehlikesiyle karşı karşıya olan varlıklar için yılın herhangi bir zamanında sunulabilen acil yardım (emergency assistance) talepleri için başvuru süresi gibi bir sınırlama geçerli değildir. Sözleşmeye taraf tüm devletler ilke olarak Dünya Mirası Fonu’ndan uluslararası yardım talebinde bulunabilir. Bununla birlikte, mevcut fonlar sınırlı olduğunda ve bir seçim yapılması gerektiğinde, bazı önceliklere göre hareket edilebilmektedir (UNESCO WHC, Circular Letter, CL/WHC-23/01, s. 1-2). Ancak, Dünya Mirası Fonu’na zorunlu veya gönüllü katkılarını ödemeyi geciktiren Taraf Devletler, uluslararası yardım talebinde bulunmazlar.

Uluslararası Yardım Talepleri ve Türleri

UNESCO Dünya Mirası Fonu’ndan Taraf Devletlerin listeye veya geçici listeye kayıtlı miras alanları için uluslararası yardım talebinde bulunmaları üç ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar acil durum yardımları, koruma ve yönetim yardımları ve hazırlık yardımları olarak sınıflandırılmaktadır. Maksimum tutarı 75 bin ABD doları olan acil durum yardımı, Dünya Mirası Listesi’nde yer alan ve ani, beklenmedik olaylar (örn. arazi çökmesi, yangınlar, sel veya insan faktörlü felaketler) nedeniyle bahse konu Taraf Devlet tarafından talep edilebilmektedir. Bu yardım, kirlilik veya erozyon süreçlerinden kaynaklanan hasar veya bozulma durumlarını kapsamamaktadır (UNESCO WHC, Operational Guidelines, 2021, ss. 69 - 72).

Koruma ve yönetim alanında teknik iş birliğiyle eğitim ve araştırma yardımı türlerinin maksimum miktarı bulunmamaktadır. Ancak 30 bin ABD dolarının üzerindeki uluslararası yardım talepleri yalnızca Dünya Mirası Komitesi tarafından her yıl düzenlenen toplantıda onaylanabilmektedir. Teknik iş birliği talepleri, Dünya Mirası Listesi’nde veya Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi’nde kayıtlı varlıkların korunması, yönetimi ve sunumuyla ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. Eğitim ve araştırma yardımı, esas olarak Dünya Mirası varlıklarının tanımlanması, izlenmesi, korunması, yönetimi ve sunumu alanlarında personel ve uzmanlara grup eğitimi için verilmektedir. Koruma ve yönetim alanında tanıtım ve eğitim yardımı için maksimum tutar 10 bin ABD doları, hazırlık yardımı taleplerinin maksimum tutarı ise 30 bin ABD dolarıdır. (UNESCO WHC, Operational Guidelines, 2021, Ek 9, ss. 150-152).

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Sürdürülebilir bir koruma politikasını üstlenmek ve geliştirmek, Dünya Mirası varlığının yönetimiyle ilgilenen kurumlar ve idarelerle birlikte, bu kurumlar arasında ko-

ordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesiyle gerçekleşebilecektir. Dünya Mirası uluslararası, ulusal, bölgesel ölçekte ve yerel yönetimler, kurumlar, sivil toplum kuruluşları, yerel topluluklar ve o çevrede yaşayanlar için pek çok değeri barındırmaktadır.

Çalışmanın amacı; UNESCO Dünya Mirası Komitesinin, Dünya Mirası Fonlarından ne tür uluslararası destekleri ne ölçüde ve ne amaçla kullandığını ortaya koymak olacaktır. Çalışmanın kapsamını; Dünya Mirası Komitesinin 1977 – 2023 (2023 haziran ayına kadar) yılları arasında gerçekleştirilen toplam 44 Dünya Mirası Komitesi toplantı raporlarında yer alan kararlar ve bu kararlar çerçevesinde onaylanan uluslararası yardımlar oluşturmuştur. Çalışmanın yönteminde; kavramsal ve kuramsal çerçeveye birlikte literatür taraması gerçekleştirilmiş, UNESCO Dünya Mirası Komitesinin 44 yıllık (1977-2023) raporlarından elde edilen gömülü niceliksel veriler karşılaştırmalı analiz edilerek sonuçları ortaya konulmuştur. Çalışmanın araştırma soruları:

- ▶ Dünya Mirası için fonlar ne amaçla ve nasıl toplanıyor?
- ▶ Dünya Mirası için ne tür ve ne miktarda uluslararası yardımlar sağlanıyor?
- ▶ Dünya Mirası Fonlarından Taraf Devletlere sağlanan uluslararası yardımların UNESCO'nun beş bölgesine göre dağılım yoğunlukları nedir?

Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evreni, 1977 – 2023 (2023 haziran ayına kadar) yılları arasında her yıl düzenlenen UNESCO Dünya Mirası Komitesi toplantısında Dünya Mirası Fonları kapsamında alınan kararları içeren raporlarından oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemi, söz konusu yıllar içerisinde çeşitli amaçlarla Dünya Mirası Fonlarından uluslararası yardımlar almış Taraf Devletleri içermektedir.

Çalışmanın Sınırlılıkları ve Önemi

UNESCO Dünya Mirası Komitesi toplantı raporlarında onaylanan kararlar çerçevesinde Dünya Mirası Fonlarından Taraf Devletlere verilen uluslararası yardımlar, çalışmanın sınırını oluşturmaktadır. Söz konusu yardımlar, bu çalışmada kullanılan verileri ve bu verilerden elde edilen çıkarımları içermektedir. Dünya Mirası, tarihî, kültürel ve doğal miras alanlarından oluşmaktadır. Bu kapsamda söz konusu varlıkların üstün evrensel değerlerinin korunmasını sağlamak amacıyla ihtiyaç görüldüğü durumlarda Dünya Mirası Fonlarından uluslararası yardımlar ve uzman desteği sağlanmaktadır. Bu kapsamdaki verilere her yıl düzenlenen Dünya Mirası Komitesi toplantısı raporlarından elde edilen gömülü niceliksel verilerin ortaya çıkarılmasıyla ulaşılmaktadır. Bu durum çalışmanın özgünlüğünü oluşturmuş, raporlardan elde edilen verilerin karşılaştırmalı analizi sağlanarak literatürde bu yöndeki boşluğun giderilmesi çalışmanın önemini oluşturmuştur.

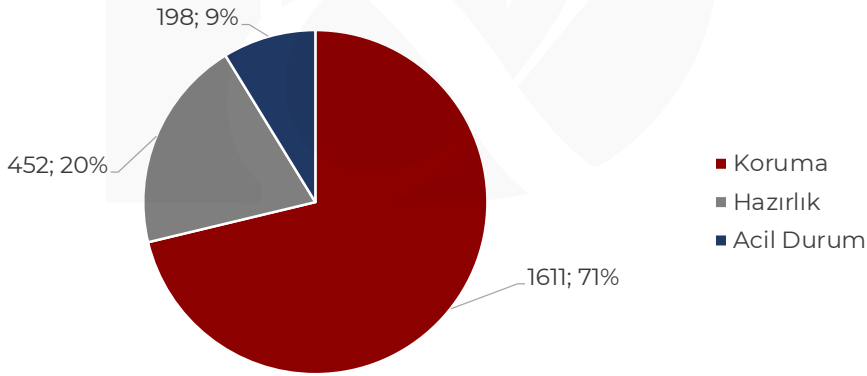
BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu kısmında amaçlanan, UNESCO Dünya Mirası'nın korunmasında Dünya Mirası Fonları kapsamında Taraf Devletlerin talepleri doğrultusunda Dünya Mirası Komitesince onaylanan uluslararası yardımların dağılımını karşılaştırmalı analiz etmektir. Çalışmaya ait bulgular aşağıdaki başlıklarda yorumlanmaktadır.

UNESCO Dünya Mirasının Korunmasında Dünya Mirası Fonlarının Dağılımları (1977-2023 Yılları)

UNESCO Dünya Mirası Fonundan Taraf Devletlere, miras alanlarını özellikle korumaları amaçlı uluslararası yardım, Dünya Mirası Komitesince ilk kez 1977 yılında vermeye başlamıştır. 2023 yılı haziran ayına kadar Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı toplam 1.157 tarihî ve kültürel, doğal ve karma miras alanları bulunmaktadır. 1997-2023 (haziran) yılları arasında, söz konusu 1.157 miras alanına Taraf Devletlerin talepleri doğrultusunda Dünya Mirası Komitesince, Dünya Mirası Fonu kapsamında 49 milyon 634 bin 322 ABD doları tutarında destek sağlanmıştır. Söz konusu uluslararası yardımların UNESCO'nun beş bölgesine göre dağılımları aşağıdaki tablo ve grafiklerde gösterilmiştir. Bahse konu yardım talepleri grafiklerde koruma, hazırlık ve acil durum yardım talepleri olarak türlerine göre ayrılmaktadır.

Grafik 1. Türlerine Göre Onaylanmış Uluslararası Yardım Talepleri

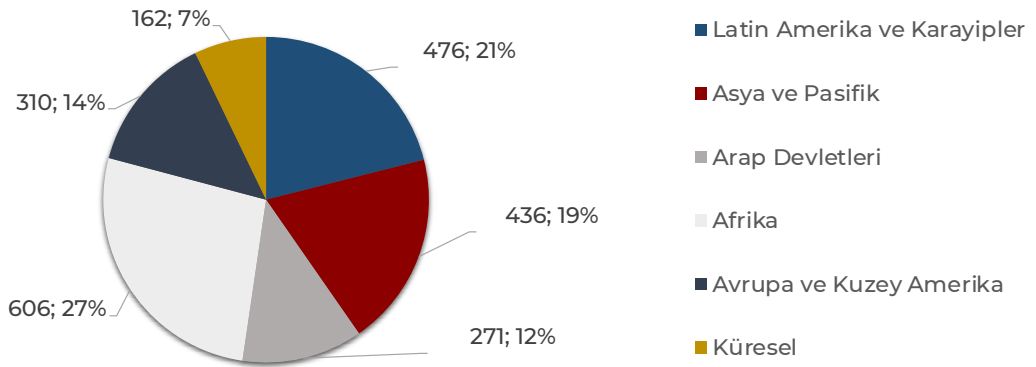
Dünya Mirası Komitesi toplantısının 1977–2023 yılları arasında Taraf Devletlerin talepleri doğrultusunda Komite veya ilgili organ tarafından onaylanmış uluslararası yardım türlerine bakıldığında Grafik 1'de görüleceği üzere, toplam 2.261 yardımın 1.611'ini koruma türünde, 452'sinin Dünya Mirası Listesi'ne ve Geçici Listesi'ne kayıtlı varlıkları için hazırlık yardımı türünde olduğu, 198'inin ise miras alanlarının riskli durumlar karşısında acil müdahale gerektirmesi sebebiyle talep edilen acil durum yardım taleplerinden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 1. UNESCO Bölgelerine Göre Onaylanan Uluslararası Yardım Talepleri

Afrika	606
Latin Amerika ve Karayipler	476
Asya ve Pasifik	436
Avrupa ve Kuzey Amerika	310
Arap Devletleri	271
Küresel	162
Toplam	2.261

Tablo 1’de görüleceği üzere UNESCO’nun beş bölgesine göre; sırasıyla en çok onaylanan uluslararası yardımı 606 taleple Afrika, 476 taleple Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde yer alan Taraf Devletleri, 436 taleple Asya ve Pasifik, 310 taleple Avrupa ve Kuzey Amerika, 271 taleple Arap Devletleri almıştır. Tablo 1’de belirtilen onaylanan 162 küresel talep ise Dünya Mirası Komitesinin Taraf Devletlerin koruma farkındalığını arttırmaya yönelik gerçekleştirmiş olduğu eğitim programları, sempozyumlar ve kongreler gibi etkinlikleri kapsamaktadır. Ayrıca 1977 yılından 2023 yılı haziran ayına kadar UNESCO Dünya Mirası Komitesinin Taraf Devletlere Dünya Mirası Fonu bütçesinden koruma çalışmalarında kullanılmasını sağlamak için onayladığı uluslararası yardımlar bulunmaktadır. Dünya Mirası Fonu kapsamında Taraf Devletlerin Dünya Mirası Listesi’ne kayıtlı miras alanlarına yönelik uluslararası yardım taleplerinin Dünya Mirası Komitesi tarafından 166 onayıyla en yoğun onaylandığı yıl, 1998 yılında Japonya’nın Kyoto kentindeki Dünya Mirası Komitesinin 22. Oturumunda gerçekleştirilmiştir. En düşük onayın gerçekleştiği yıl ise 1 onayla 1978 yılı olmuştur.

Grafik 2. UNESCO Bölgelerine Göre Onaylanan Uluslararası Yardım Talepleri

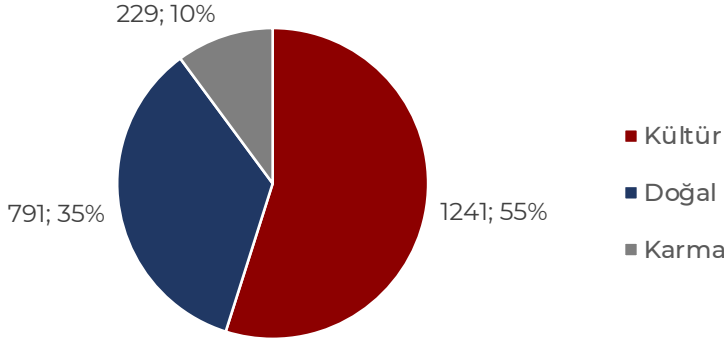
UNESCO Dünya Mirası Merkezinin beş ana bölge olarak sınıflandırmış olduğu alanda en yoğun uluslararası yardımın %27'yle Afrika bölgesine verildiği görülmektedir. UNESCO'nun Afrika önceliği politikası bu durumun en açıklayıcı sebeplerinden biri olmaktadır. Grafik 2'de, küresel bölüme verilen yardımın bölgelere göre en az orana sahip olduğu görülmektedir. Burada Danışma Organlarının Taraf Devletlerin miras alanlarına yönelik gerçekleştirmiş olduğu eğitim çalışmaları için verilen uluslararası yardımlar bulunmaktadır. Bölgesel anlamda en az yardımı, %14'le Avrupa ve Kuzey Amerika Bölgesi almaktadır. Bu durumu daha çok o bölgedeki gelişmiş ülkelerin varlığı açıklayabilmektedir. Her ne kadar söz konusu gelişmiş ülkelerden de uluslararası yardım talepleri olsa da öncelikle bu yardımlardan Afrika ülkeleri ve onu takip eden gelişmekte olan ülkelerin yararlandığı görülmektedir. Afrika Bölgesi'ni takiben sırasıyla, Latin Amerika ve Karayip Bölgesi'nde yer alan ve miras alanlarına sahip Taraf Devletler, Asya ve Pasifik Bölgesi'ne dâhil ülkeler, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri ve son olarak da Arap Devletleri yer almaktadır. Bu durum pek tabii Taraf Devletlerin sadece gelişmişlik durumlarıyla açıklanamaz. Bölgelerin Dünya Mirası Listesine kayıtlı varlık sayısı akıllara gelse de Listeye kayıtlı en yoğun varlık Avrupa ve Kuzey Amerika Bölgesi'nde yer almaktadır. Bu durum Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı 1.157 varlığın bölgesel dağılımlarını gösteren aşağıdaki tabloda daha net anlaşılacaktır.

Tablo 2. Bölgelerin Dünya Mirası Listesine Kayıtlı Varlık Sayıları

Bölgeler	Kültürel	Doğal	Karma	Toplam
Latin Amerika ve Karayipler	100	38	8	146
Avrupa ve Kuzey Amerika	469	66	11	546
Asya ve Pasifik	195	70	12	277
Arap Devletleri	82	5	3	90
Afrika	54	39	5	98
Toplam	900	218	39	1.157

Tablo 2'ye bakıldığında Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı en az varlık sayısı Arap Devletlerinde ve Afrika Bölgesi'nde yer almaktadır. Sayılarına göre sırasıyla, Latin Amerika ve Karayipler, Asya ve Pasifik, Avrupa ve Kuzey Amerika Bölgelerinin Dünya Mirası Listesine kayıtlı kültürel, doğal ve karma miras alanları görülmektedir.

Grafik 3. Dünya Mirası Alan Kategorilerine Göre Onaylanan Uluslararası Yardım Talepleri

Grafik 3'te Dünya Mirası Alan Kategorilerine göre onaylanan uluslararası yardım taleplerinde Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı toplam 900 tarihî ve kültürel miras alanları toplam 2.261 uluslararası yardım talebinin 1.241'ini alarak %55'lik oranla en fazla uluslararası yardımı almaktadır.

Tablo 3: Kategoriye ve Uluslararası Yardım Türüne Göre Talep Miktarları

Kategori	Koruma	Hazırlık	Acil Durum	Uluslararası Yardım talebi
Kültür	850	245	146	1.241
Doğal	637	108	46	791
Karma	124	99	6	229
Toplam	1.611	452	198	2.261

Tablo 3'te görüldüğü gibi, kategorilere ayrılan uluslararası yardımlarda en fazla miktar Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı tarihî ve kültürel miras alanlarında olmuştur. Toplam 2.261 uluslararası yardımın 1.611'i koruma yardımı türünde gerçekleştirilmiş, bunların 850'si kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik talep edilen uluslararası yardımları içermiştir. Doğal miras alanlarında 637, karma miras alanlarında ise 124 koruma çerçevesinde uluslararası yardım, Taraf Devletler için onaylanmıştır.

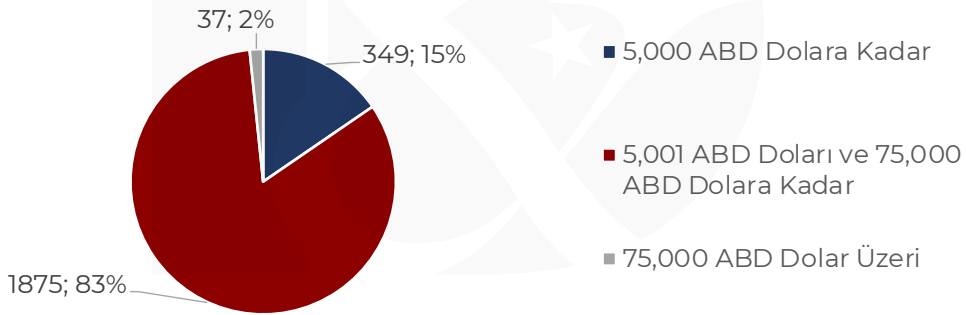
Taraf Devletlerin adaylık dosyalarını hazırlama, sunma, teknik destek gibi durumlarda toplam 2.261 uluslararası yardım talebinin 452'si bu kapsama dâhil olmuştur. Onaylanan toplam 452 uluslararası hazırlık yardımı talebinin 245'i kültürel miras alan-

larını, 108'i doğal miras alanlarını ve 99'u ise karma miras alanlarının hazırlık süreçlerini içermektedir.

İnsan faktörlü veya doğal afetler sonucu miras alanlarının korunmasının risk oluşturduğu durumlarda sağlanan acil durum fon yardımları toplam 2.261 uluslararası yardımının 198'ini içermektedir. Bu kapsamda çoğunluğunu, tarihî ve kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik talep edilen uluslararası yardımlar oluşturmuştur. Doğal miras alanlarının acil durum fon yardımları 46, karma miras alanlarının ise 6 olmuştur.

Gerek koruma, gerek hazırlık gerekse acil durum yardımları tarihî ve kültürel miras alanları içerisinde talebi onaylanan en fazla miras alanını içermektedir. 1977 yılından 2023 haziran ayına kadar toplam onaylanmış 2.261 adet uluslararası yardımın 1.241'i tarihî ve kültürel miras alanları için talep eden Taraf Devletlere verilmiştir. Tarihî ve kültürel miras alanlarını takiben doğal miras alanları için toplam 791 adet onaylanmış uluslararası yardım talebi, karma miras alanları için ise 229 adet onaylanmış uluslararası yardım talebi söz konusu olmuştur.

Grafik 4. Uluslararası Yardım Tutarına Göre

Grafik 4'te görüldüğü üzere, Dünya Mirası Fonu bütçesinden sağlanan ve 1977-2023 arasında onaylanan uluslararası yardım tutarlarına göre, genel olarak acil durum yardımlarını içeren 75 bin ABD doları ve üzeri, toplam 2.261 talep içerisinde 37'si acil durum fonu olarak onaylanarak %2'lik bir orana tekabül etmiştir. 5 bin ABD dolarına kadarki tutar toplam onaylanan talepler içerisinde %15'le ifade edilmektedir. 5,001 ABD doları ve 75 bin ABD doları arasında onaylanan uluslararası yardım talepleri, en fazla tutarı oluşturarak, %83'e tekabül etmiştir.

Tablo 4. 1977 – 2023 Yılları Arasında Uluslararası Yardım Almayan Taraf Devletler

Afrika	Latin Amerika ve Karayipler	Asya ve Pasifik	Avrupa ve Kuzey Amerika	Arap Devletleri
Brundi (0), (10)	Antigua and Barbuda (1), (0)	Brunei Darussalam (0), (0)	Andorra (1), (1)	Kuwait (0),(4)
Sao Tome and Principe (0), (2)	Bahamas (0), (2)	Cook Islands (0), (0)	Holy See (2), (0)	United Arab Emirates (1), (17)
		Timor-Leste (0), (0)	Luxembourg (1), (0)	
		Tonga (0), (2)	Monaco (0), (1)	
		Tuvalu (0), (0)	Netherlands (12), (3)	
			Switzerland (13), (1)	

Tablo 4’te, UNESCO Dünya Mirası Fonu’ndan 1977 yılından 2023 yılına kadar uluslararası yardım almayan Sözleşmeye Taraf Devletler yer almaktadır. Ülke isimlerinin yanında yer alan ilk sırada parantez işaretiyle belirtilen sayılar, söz konusu Taraf Devlet’in Dünya Mirası Listesi’ne kayıtlı varlık sayısını, ikinci parantez içindeki sayılar ise söz konusu ülkenin Geçici Miras Listesi’nde yer alan varlık sayısını ifade etmektedir. Tabloda belirtilen “(0)” söz konusu ülkenin Dünya Mirası Listesi’ne kayıtlı hiçbir miras alanının bulunmadığını ifade etmektedir. Fakat Dünya Mirası Fonu’ndan sağlanan uluslararası yardımlar sadece Dünya Mirası Listesi’ne kayıtlı miras alanları için değil aynı zamanda Taraf Devletlerin Geçici Miras Listelerinde yer alan ve koruma altına alınmak istenen miras alanları için de ülkeler tarafından talep edilebilmektedir.

SONUÇ

Dünya Mirası Sözleşmesi’ni onaylayan Taraf Devletler, ortak mirasın gelecek nesiller adına korumasını sağlama konusunda ortak bir taahhütte bulunmaktadır. Sözleşmeye Taraf Devlet olmanın ve Dünya Mirası Listesi’ne kayıtlı alanlara sahip olmanın getirdiği prestij, genellikle mirasın korunmasına yönelik farkındalığı artırmada bir katalizör görevi görmektedir. Sözleşmeye Taraf Devlet konumunda olmak, özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir fayda sunmakta, Dünya Mirası Fonu’na erişimi kolaylaştırmaktadır. Her yıl düzenlenmekte olan Dünya Mirası Komitesi toplantısında Sözleşmeye Taraf Devletlere Dünya Mirası alanlarını belirlemeleri, korumaları, dosya hazırlık süreçlerindeki teknik desteği ve miras alanlarını tanıtmaları

konusunda yardımcı olmak için yaklaşık 4 milyon ABD doları destek sağlanmaktadır. İnsan temelli etkenlerin veya doğal afetlerin neden olduğu hasarı onarmak için acil eylemler durumunda herhangi bir başvuru süresi kısıtı bulunmadan acil durum yardımı da sağlanabilmektedir. Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilen alanlar söz konusu olduğunda hem ulusal hem de uluslararası topluluğun dikkati özellikle tehdit altındaki bu alanların koruma ihtiyaçlarına odaklanmış ve fon desteği sağlanmıştır.

Dünya Mirası kavramıyla, Dünya Mirası Listesi'nde yer alan varlıklar, uluslararası iş birliği için bir mükânat görevi görerek, çeşitli kaynaklardan mirasın korunması yönündeki projeleri desteklemek için mali yardımlar alabilmektedirler. Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilen söz konusu alanlar, yeterli koruma önlemlerini, öz denetim ve izleme mekanizmalarını ortaya koyan kapsamlı bir yönetim planının, ziyaretçi yönetim planının, koruma planlarının hazırlanmasından ve uygulanmasından yararlanmaktadır. Bunları desteklemek için fonlarla uzmanlara, yerel yönetim yetkililerine teknik eğitim desteği sağlanmaktadır. Bir miras alanının Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilmesi, varlığın üstün evrensel değerleri hakkında halkın farkındalığını artırmakta ve böylece alandaki sürdürülebilir koruma ve koruma odaklı turizm faaliyetlerine de destek olmakta, ilgili bölgeye ve yerel ekonomiye önemli kaynak sağlayabilmektedir.

Dünya Mirası Komitesi her yıl gerçekleştirdiği toplantılarla, Dünya Mirası Fonu bütçesinden hem talepte bulunan ve uygun görülen Taraf Devletlere hem de Dünya Mirası Komitesi Danışma Organları (ICOMOS, IUCN, ICCROM) hizmetlerine karşılık uluslararası yardımlar ve hizmetler için destekler ayırmaktadır. 2023 yılı haziran ayına kadar Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı toplamda 1.157 tarihî ve kültürel, doğal ve karma miras alanları bulunmaktadır. 1977 yılından 2023 yılı haziran ayına kadar söz konusu miras alanlarına Taraf Devletlerin talepleri doğrultusunda Dünya Mirası Komitesince onaylanarak toplam 2.261 adet kültürel, doğal ve karma mirasın korunması için 49 milyon 634 bin 322 ABD doları tutarında Taraf Devletlere uluslararası yardım sağlanmıştır. Toplam 2.261 yardımın 1.611'ini koruma türünde, 452'sinin Dünya Mirası Listesi'ne ve Geçici Listesi'ne kayıtlı varlıkları için hazırlık yardımı türünde olduğu, 198'inin ise miras alanlarının riskli durumlar karşısında acil müdahale gerektirmesi sebebiyle talep edilen acil durum yardım taleplerinden oluşmuştur.

UNESCO'nun beş bölgesine göre; sırasıyla en çok uluslararası yardım onayını 606 taleple Afrika, 476 taleple Latin Amerika ve Karayipler, 436 taleple Asya ve Pasifik, 310 taleple Avrupa ve Kuzey Amerika, 271 taleple Arap Devletleri almıştır. UNESCO Dünya Mirası Merkezinin beş ana bölge olarak sınıflandırmış olduğu alanda en yoğun uluslararası yardım %27'yle Afrika Bölgesi'ne verilmiştir. UNESCO'nun Afrika önceliği politikası bu durumun en açıklayıcı sebeplerinden biri olmaktadır. Taraf Devletler ve Dünya Mirası Komitesinin bazı kararları almasında ülkelerin birbirleriyle olan politik durumlarının etkili olabildiği de akılda bulundurulmalıdır.

Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı 900 tarihî ve kültürel miras alanı, toplam 2.261 uluslararası yardımın 1.241'ini alarak %55'lik oranla en fazla uluslararası yardım verilen alan olmuştur. Dünya Mirası Fonu bütçesinden sağlanan ve 1977-2023 arasında onaylanan uluslararası yardım tutarlarına göre, 5,001 ABD doları ve 75 bin ABD doları arasında onaylanan uluslararası yardım talepleri, en fazla tutarı oluşturarak, %83'e tekabül etmiştir.

Gerek koruma, gerek hazırlık gerekse de acil durum yardımları tarihî ve kültürel miras alanları içerisinde talebi onaylanan en fazla miras alanını içermektedir. Bölgesel anlamda en az yardım talebine karşılık gelen %14'le Avrupa ve Kuzey Amerika Bölgesi yer almaktadır. Bu durum daha çok o bölgede yer alan gelişmiş ülkelerin varlığıyla açıklanabilmektedir. Dolayısıyla gelişmiş ülkeler daha çok donör olmayı tercih etmekte, prestij kaybı gördüğü bu durumu yaşamamak için herhangi bir uluslararası yardım talebinde bulunmayı tercih etmemektedir. Her ne kadar söz konusu gelişmiş ülkelerden de uluslararası yardım talepleri olsa da öncelikle Afrika ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerin bu yardımlardan yararlandığı açıklanabilmektedir. Afrika Bölgesi'ni takiben yardım miktarlarına göre sırasıyla, Latin Amerika ve Karayip Bölgesi'nde yer alan ve miras alanlarına sahip Taraf Devletler, Asya ve Pasifik Bölgesi'ne dâhil ülkeler, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri ve son olarak da Arap Devletleri yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Bertacchini, E. E., & Saccone, D. (2012). "Toward a political economy of World Heritage". *Journal of Cultural Economics*, 36(4), 327–352. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/43549833>.
- Klarin, T. (2018). "The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues". *Zagreb International Review of Economics & Business*, Vol. 21, No. 1, pp. 67-94.
- Moussiopoulos, N. (2015). *Introduction to Sustainable Development Handbook*. Retrieved from <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/introduction-to-sustainable-development.pdf>. Erişim T. 10 Ağustos 2021.
- Sartzetakis, E. (2015). *Introduction to Sustainable Development Handbook*. <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/introduction-to-sustainable-development.pdf>. Erişim T. 15 Ağustos 2021.
- UN (United Nations), (2021 [a]). *Sustainability*. <https://www.un.org/en/academic-impact/sustainability>. Erişim T. 10 Ağustos 2021.
- UN (United Nations), (2021 [b]). *History of Sustainable Development Goals*. Retrieved from <https://sdgs.un.org/goals>. Erişim T. 15 Ağustos 2021.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), *Convention Concerning The Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, World Heritage Committee (2002). WHC-02/CONF.202/25, "Budapest Declaration on World Heritage", Twenty-sixth session, Budapest, Hungary, 24 - 29 June 2002.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), *Convention Concerning The Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, World Heritage Committee (2007). WHC-07/31.COM/13B, "Declaration of the 5th C: Communities", Thirty first Session, Christchurch, New Zealand, 23 June – 2 July 2007.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), *Convention Concerning The Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, World Heritage Committee (2015). WHC-15/39.COM/19, "Revision of the Operational Guidelines", Thirty-ninth session, Bonn, Germany, 28 June - 8 July 2015.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), *Convention Concerning The Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, World Heritage Committee (2019). WHC, 2019, 43.COM/11A, "The States Parties to the World Heritage Convention", Forty- third session, Baku, Republic of Azerbaijan, 30 June – 10 July 2019.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, The General Conference of UNESCO adopted on 16 November 1972. UNESCO. General Conference, 17th session, 1972. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000002092?posInSet=4&queryId=36b9549a-76be-4db4-88b0-bcc96c1f218c> . Erişim T. 8 Ocak 2023.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Web Sitesi, (2023 [a]). "UNESCO in Brief", <https://www.unesco.org/en/brief#>. Erişim T. 3 Ocak 2023.

- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Web Sitesi, (2023 [b]). "History of UNESCO", Retrieved from <https://www.unesco.org/en/history>. Erişim T. 3 Ocak 2023.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Web Sitesi, (2023 [c]). "UNESCO in Key Figures" Retrieved from <https://www.unesco.org/en/unesco-key-figures>. Erişim T. 5 Ocak 2023.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Web Sitesi, (2023 [d]). "Our Vision for Peace" <https://www.unesco.org/en/vision>. Erişim T. 5 Ocak 2023.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Web Sitesi, (2023 [e]). Abu Simbel: The Campaign that Revolutionized the International Approach to Safeguarding Heritage, Retrieved from https://en.unesco.org/70years/abu_simbel_safeguarding_heritage. Erişim T. 22 Şubat 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2002). WHC-02/CONF.202/5, Resolutions/Decision 26 COM 9, WHC, Budapest Declaration On World Heritage, Twenty-sixth session, Budapest, Hungary, 24 - 29 June 2002.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2008). "UNESCO World Heritage Information Kits" Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/activities/567/>. Erişim T. 3 Şubat 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Sitesi, (2015). "World Heritage Committee Rules of Procedure", <https://whc.unesco.org/en/committee/#49>. Erişim T. 22 Şubat 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2021). "Operational Guidelines", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>. Erişim T. 12 Aralık 2022.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2023). The Secretariat of World Heritage Convention, "Funding of International Assistance Requests", CL/WHC-23/01 Circular Letter.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2023 [a]). "World Heritage", <https://whc.unesco.org/en/about/>. Erişim T. 28 Şubat 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [b]). "World Heritage Committee", <https://whc.unesco.org/en/committee>. Erişim T. 30 Ocak 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023[c]). "States Parties", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/statesparties/>. Erişim T. 28 Ocak 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [d]). "Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage" Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/conventiontext>. Erişim T. 28 Şubat 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [e]), "Our Partners", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/partners/>. Erişim T. 12 Nisan 2023.
- UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [f]). "Financial Regulations for the World Heritage Fund", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/financialregulations>. Erişim T. 20 Mayıs 2023.

UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [g]). "Working Together: Abu Simbel" Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/story-abu-simbel/>. Erişim T. 22 Mayıs 2023.

UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [h]). "World Heritage List Nominations" Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/nominations/>. Erişim T. 25 Mayıs 2023.

UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [i]). "World Heritage List" Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/>. Erişim T. 7 Mayıs 2023.

UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi (2023 [j]). "Site inscribed on the List of World Heritage in Danger", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/?&danger=1>. Erişim T. 7 Mayıs 2023.

UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2023 [k]). "World Heritage Fund", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/world-heritage-fund/> (Erişim Tarihi: 07.05.2023).

UNESCO WHC (World Heritage Centre) Web Sitesi, (2023 [l]). "Funding", Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/funding/>. Erişim T. 10 Mayıs 2023.

WCED (World Commission on Environment and Development - Brundtland Commission) (1987). Our common future. New York: Oxford University Press.

Hakem değerlendirmesi/Peer review:

Dış bağımsız/Externally peer reviewed

Çıkar çatışması/Conflict of interest:

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir/The authors have no conflict of interest to declare

Finansal destek/Grant support:

Yazarlar bu makalede finansal destek almadığını beyan etmiştir/The authors declared that this article has received no financial support.